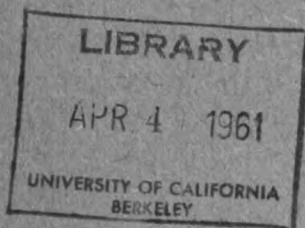

Russ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naš jezik

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. X св. 7-10

БЕОГРАД 1960

Идући од Копанника ка Топлици, у Разбојни, *џерда* значи преграду између огњишта и другог дела куће. У околини Краљева значење је неједнако: у Самаялама *џерда* означава даску на кревету изнад главе и ону наспрам ње испод ногу, а у Витковцу — ограду на кућном трему. Исто тако и у Грузи (Дреновац) перда је ограда на кућном трему, као и у Медвеђој код Трстеника и у Медојевцу код Светозарева.

У Барама (Груза) *џерда* је дашчица којом се глача малтер (према томе *џердашење*, *џердашићи*). *Пердашење* има и фигуративно значење „истући неког“: Испердаши га; Испердашиће му туркаже се када је неко непокоран, а треба га довести у ред, „уравнити га“ као што се малтер уравни пердашицом. Код Пожаревца, у Кули, *џерда* је међа међу њивама, непоорани део земље, што се може повезати са неким трагом преграде која је могла постојати међу њивама. Ово се значење, како се види, поклапа са оним које проф. др. М. Павловић износи за реч *мргин* у Шумадији („мргин означава не само камен међаш, него и простор за хват широк и који се између две њиве оставља непооран“ — ЈФ XXII, Перспективе и зоне балканистичких језичких процеса, 124).

Д. Барјакшићаревић

II

БУКТЕТИ — БУКТАТИ

1.

У Вукову *Рјечнику* дати су под аколадом екавски, икавски и ијекавски облици имперфективног глагола *букџејти*, *букџићи*, *букџејти*, — њм са значењем нем. 'lodern' одн. латински 'ardeo'. Вук наводи и пример *букџи вајра*.

У *Рјечнику Jugoslav. akademije s. v. buktati, bukcēm impf.* дато је латинско значење 'sonare, crepitum edere'. Даничић, обрађивач I књиге *RJA*, под а) наводи значење 'као bučkati po vodi' и као пример загонетку из збирке Ст. Новаковића: *Vodom ide ne bukcē, travom ide ne šuška* (сенка). Под б) Даничић наводи значење 'što i puhtati, puktati, kao duvati o nekim životi-

nama' и износи претпоставку „može biti da dolazi griješkom mjesto puhtati“. И овде је Даничићу као пример послужила једна заго-нетка из Новаковићеве збирке: Gušter bukće uvrh kuće, plete gaće da putuje (ватра и дим). У RJA глагол bũktjeti, bũktĩm, impf. објашњен је латински 'flagrare'.

RJA, дакле, строго диференцира значења ова два глагола, иако за оба каже да су постала од *bũktati*.

Тако поступају и други наши важнији речници. У Rječniku Ивековића и Броза стоји: bũktjeti, bũktĩm 'lodern, ardeo'. У Бенешинеу Hrvatsko-poljskom rječniku стоји s. v. bũktati, bũkćem као дефиниција 'dać, dmuchać; babrać się w wodzie', а s. v. bũktjeti, bũktĩm стоји као дефиниција 'płonać, pałać, buchać, wybuchać'. У Hrvatskosrpsko-francuskom rječniku M. Deapovića. J. Daugera и R. Maixneга налази се само глагол bũktjeti, bũktĩm који је дефинисан са 'flamber'. У Српско-хрватско-немачком речнику Ристића и Кангрге такође се налази само глагол bũkteti, -ĩm = 'lodern'.

Ове разлике у значењу глагола *букћашти* и *букћешти* наша нормативна граматика придржавала се до данашњег дана. Проф. А. Белћ у свом *Правопису* (1950—52) каже s. v. *букћашти*, *букћем* да овај глагол значи 'издавати звук, шум' и да га треба разликовати од глагола *букћешти*, -им који значи 'горети' (дефиниција 'горети', разуме се, условна је). У предратној серији *Нашег језика* (књ. IV, стр. 157) дата је језичка поука у истом смислу.

2.

Међутим већ сама чињеница што је дата једна таква језичка поука показује да се и гл. *букћашти*, *букћем* употребљава у значењу 'горети'. У лексикографској грађи Института за српско-хрватски језик Српске академије наука и уметности има знатан број примера с истим значењем глагола *букћашти*. Навешћу најпре примере с облицима који се праве од презентске основе а затим и примере с облицима направљеним од инфинитивне основе, не издавајући у њима тананије нијансе у значењу.

І. Ватра шушти и *букће*¹ (С. Ранковић, *Порушени идеали*, Бгд. 1900, стр. 153). Напред *букће* велика ватра (Б.

¹ У примерима подвукао свуда Б. М. Н.

Нушић, Сабрана дела XVIII 219). Плач и смех врве у врви|
букѿу као смола (М. Настасијевић, Песме Бгд. 1938, стр.
42). Сунце *букѿе* као да је Господу наспало да од људи кува
пекмез (Б. Нушић, Сабрана дела IV 171). Њој *букѿу* очи
(И. Вукићевић, Цел. дела I 468).

II. У пећи је *букѿала* буковина (М. Ускоковић, СКГл
књ. 20, Бгд. 1908, стр. 404). Кров је сада *букѿао* цео (А.
Видаковић, Марин Сорго, Бгд. 1936, стр. 393). Она је осе-
ћала... оно, што је у грудима материним *букѿало* (М. Сре-
теновић, Јетрве, Бгд. 1927, стр. 28). Не би ... *букѿало* оду-
шевљење с преплашених лица (М. Кашанин, Јутрења и
бдења, Бгд. 1926, стр. 6). Страх и радост ... *букѿали* су за-
једно (Д. Ђосић, Далјеко је сунце, Бгд. 1952, 315). На руским
положајима, а иза којих је *букѿало* сунце, ... учини ми се
као тренутак измирења (Емил Петровић, Незнани јунак,
Два царства, Бгд. 1928, стр. 159). Итд.

Можда би већ ова чињеница што знатан број наших истак-
нутих писаца употребљава гл. *букѿаѿи* *букѿем* у значењу 'горети'
била довољна да изнесемо предлог да се таква употреба допусти
у књижевном језику српскохрватском. Овај предлог сем тога
оправдава и заједничко порекло глагола *букѿаѿи* и *букѿеѿи*.

Није тешко дати објашњење како је дошло до овог семан-
тичког укрштања: и глагол *букѿеѿи* и глагол *букѿаѿи* у ствари
су ономатопејски и постали су од истога корена.

3.

Проблем се, међутим, овим не исцрпљује. У шумадијско-
војвођанском дијалекту, а очевидно и у још неким говорима који
су у основици нашега књижевног језика, инфинитиву *букѿаѿи*
одговара презент *букѿѿим*. Др Светозар Марковић дао ми је овакав
пример из Срема: „Ала се разбуктала ова ватра, види како букти!“
Могу рећи да је овако и у Шапцу. Тако је и у Славонији², Ник-
шићу³ и Мостару⁴.

² Према усменом саопштењу др Милана Стијића, вишег стручног са-
радника Института за српскохрватски језик САН.

³ Према усменом саопштењу Петра Ч. Сладојевића, асистента Инсти-
тута за српскохрватски језик САНУ.

⁴ Према усменом саопштењу Фахре Матијашевића, асистента Института
за српскохрватски језик САНУ.

До ове појаве могло је доћи на више начина.

Можемо, најпре, помишљати да је до тога довела употреба глагола *букѝаѝи*, *букћѝм* за значење 'горети'. У том случају била би у питању контаминација глагола *букѝеѝи*, *букѝѝм* и *букѝаѝи*, *букћѝм*.

Ову појаву, међутим, треба шире посматрати. Има још глагола који су пошли истим путем. У Правопису проф. Белића нпр. од глагола *дрѝѝаѝи* презент гласи *дрѝћѝм* и *дрѝѝѝм*. (Исп. и дијалекатско *идѝѝаѝи* — *идѝѝѝм* и сл. у црмничким говору код Б. М и л е т и ћ а у СДЗБ IX, стр. 469). Карактеристично је, дакле, да се ова појава јавља код глагола са инфинитивном основом на *-ѝаѝи*. Биће да је посредни утицај глагола типа *ѝѝѝаѝи* — *ѝѝѝѝѝм* (где је *ѝѝѝаѝи* од ранијега *рѝкѝѝи* којем правилно одговара презент на *-ѝм*). Вероватно су се најпре ономатопејски глаголи повели за глаголима као *ѝѝѝѝаѝи* — *ѝѝѝѝѝм*, *врѝѝѝаѝи* — *врѝѝѝѝѝм* и сл. (који су такође ономатопејски). Тако је добивено *букѝаѝи* — *букѝѝм* (у питању је, дакле, чисто ономатопејско значење). А затим је аналогijом дошло и *дрѝѝаѝи* — *дрѝѝѝм* и сл. (Разуме се да је у различитим говорима ова појава могла захватити различите глаголе овога типа. Али је јасно да је глагол *букѝаѝи*, слично глаголу *дрѝѝаѝи*, доживео промену о којој је реч на највећем делу наше језичке територије).

4.

Из свих ових разлога предлажем да се у књижевном језику за значење 'горети' признају ови облици:

I. *букѝеѝи*, ијекав. *букѝјеѝи* — *букѝѝм* (и досад је био у употреби у књижевном језику);

II. *букѝаѝи* — *букћѝм* (употребљавају га многи писци);

III. *букѝѝаѝи* — *букѝѝѝм*⁵ (употребљава се у дијалектима који су у основици књижевног језика).

5.

Интересантно је погледати и ситуацију код сложеног глагола *разбукѝеѝи* — *разбукѝаѝи*.

⁵ Наводећи примере за употребу глагола *букѝаѝи*, *букћѝм* у значењу 'горети' намерно сам издвојио облике начињене од презентске основе од облика начињених од инфинитивне основе. Можда се, наиме, у језику некога од писаца који су употребили облик од инфинитивне основе глагола *букѝаѝи* употребљава презент *букѝѝм*.

У Вука и Броза - Ивековића нема овога сло-
женог глагола.

У РЈА стоји: „*razbuktati se, razbuktām se* и *razbukćēm se*“ (sic!). Обрађивач (С. Павичић) каже: „Od raz-buktati se; prosti glagol buktati u ovom riječniku ima samo značenje: sonare, crepitem edere, a značenjem tom složenom glag. odgovara buktjeti“.
Павичић додаје: „Govori se u Slavoniji“ (s. v.).

У Бенеш ићеву „Hrvatsko-poljskom rječniku“ наводи се под истом одредницом: *razbuktati se, razbuktām* и *razbuktjeti, -kćīm*, а као значење даје се 'rozpłonić się, rozpłomienić się, wybuchnąć płomieniem, rozżarzyć się'.

У Hrvatskosrpsko-francuskom rječniku М. Деановића, Ј. Даугеа и Р. Мајхнега налази се само глагол *razbuktjeti se*, — *bukti se* и дефинисан је са 'commencer à flamber' (aussi fig.).

У Речнику српскохрватског и немачког језика Ристића и Кангрге постоји само глагол *разбукњивши се, -и се* и дефинисан је са 'erlödern ..., auflodern ..., empörlodern, ... hervörlodern'.

У Белићеву *Правопису* стоји: *разбукњивши, -им, -имо(ј)* = *разбукњивши, разбукњем, аор. разбукта, радн. разбуктала* (и. и ј.).

Речници, дакле, показују ове облике сложенога глагола (за значење 'разгорети'):

- I. *разбукњивши, ијекав. разбукњивши, -им;*
- II. *разбукњивши, разбукњем;*
- III. *разбукњивши, разбукњим;*
- IV. *разбукњивши, разбукта.*

Грађа Института за српскохрватски језик Српске академије наука и уметности у основи потврђује све ове облике.

Најбројнији су примери за инфинитивну основу *разбукњивши* :

... *разбукњивши* што више „патриотско чувство“, веровало се да је сасвим довољно (Федор Никић, СКГл 1926 XVIII 49). Разгрнућу жар на огњишту, *разбукњивши* ватру (М. Ђ. Милићевић, Међудневица 202). ... знаш ли да се у мом животу никад није *разбукњившио* ... огањ (М. Ђ. Глишић, превод Обломова, I.221). ... али њега су ... Турци ... припицали уз *разбукњивши* ватру на сунцу (И. Секулић, Аналитички

тренуци и теме I 39) ... док се у њеној *разбукијалој* имагинацији ковитлао вихор сјајних снова и слика (А. Видаковић СКГл 1926, XIX, 257). Па као да су сад сукнули у њему пламенови ... он се сав разгонио у себи и *разбукијао* (А. Цесарец, Бјегунци, Згб. 1933, 203). *Разбукија* се битка (Мусулин-Жеромски, Прах и пепео II 132). Итд.

Разуме се да има и примера за инфинитивну основу *разбукишећи* (и дијалекат. *разбукишићи*):

Где се (ватра) може одмах *разбукишећи* (Драгутин Милутиновић, Наука о грађи ... I 681). Она високо држи *разбукијелу* зубљу (Д. Трстењак, Напредак 1901, 26). Али гле, пламен је захватио већ и крупније дрво, сад се то *разбукијело* (В. Цар. Емин, Старци, 1917, стр. 14) ... једна искра словенске просвјете остала је неугашена на подјармљеном Балкану, па је тињала ... док се из ње ... није опет *разбукиио* помлађени пламен (М. Цар, Наше приморје 1910, стр. 31). И завечаше чаше *разбукиише* се страсти (И. Козарац, Проза, стр. 66).

За презентску основу *разбукићем* има пример С. М. Сарајлије: *разбукићу се* (Србијанка IV 31).

За презентску основу *разбукићим* има више примера. Навешћу два: Нека му се *разбукићи* у души пожар (В. Новак, Два свијета, 1901, 35). Згашене њима да *разбукићим* ватре (М. Бојић, Песме бола и поноса, 1917, 31).

За презентску основу *разбукићам* навешћу да Ђ о р ђ е П о п о в и ћ у својем *Речнику српскога језика II* даје *разбукићати се, ам се* v. г. in hellen Flammen brennen.

Из свих наведених околности сматрам да се у књижевном језику могу допустити ови облици глагола сложеног са *раз -*:

- I. *разбукишећи*, ијекав. *разбукијећи*, -ћим;
- II. *разбукиаћи*, разбукићем;
- III. *разбукиаћи*, разбукићим;
- IV. *разбукиаћи*, разбукићам.

Н а п о м е н а. Потребно је објаснити граес. *разбукићам*. Јасно је да је овде глагол *разбукиаћи* пришао бројним глаголима VI Белићеве врсте с односом *-аћи/-ам*.

28. VI 1960.

Берислав М. Николић